O‘ZBEKISTON TURIZM SALOHIYATIDAN FOYDALANISH ORQALI AHOLI BANDLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI

Yusupova Nigora Jamoliddin qizi
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali,
Iqtisodiyot magistratura mutaxassisligi magistranti
e-mail: yusupovanigora2123@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tezisda O‘zbekistonda turizm salohiyatidan foydalanish orqali aholi bandligini oshirish masalalari rasmiy statistik ma’lumotlar va normativ-huquqiy hujjatlar asosida tahlil qilinadi. Turizm tarmoqlaridagi yuridik shaxslarda bandlikning 2019–2024-yillardagi dinamikasi, xorijiy fuqarolarning turistik maqsadlarda kelish safarlari hamda yashash va ovqatlanish xizmatlari hajmining 2025-yilgacha bo‘lgan o‘zgarishi qiyoslanadi. 2025-yil bandligi bo‘yicha ochiq SIAT qatorida yillik ma’lumot mavjud emasligi hisobga olinib, hududlarda bandlikni kengaytirishga doir amaliy yo‘nalishlar asoslanadi.

Kalit so‘zlar: turizm, bandlik, turistik safarlar, turizm infratuzilmasi, hududiy rivojlanish, turizm klasteri, mehnat bozori, multiplikativ samara.

Kirish va tadqiqot metodologiyasi

Turizm hududiy iqtisodiy faollikni kuchaytirish, kichik biznesni rivojlantirish va aholining daromad manbalarini kengaytirishga xizmat qiladigan tarmoqlararo sohadir. Turistik talab joylashtirish, umumiy ovqatlanish, transport, madaniyat, sport va dam olish xizmatlari bilan bir qatorda mahalliy savdo, hunarmandchilik hamda qishloq xo‘jaligi mahsulotlariga ham talab yaratadi. Biroq tashriflar sonining ortishi barcha hududlarda bandlik bir xil sur’atda oshishini anglatmaydi. Natija mahalliy korxonalar salohiyati, mehnat unumdorligi, mavsumiylik va sayyohlar xarajatlarining hudud iqtisodiyotida qay darajada qolishiga bog‘liq.

Tadqiqotning maqsadi — O‘zbekistondagi turizm statistikasi va davlat maqsadlarini tahlil qilish asosida aholi bandligini oshirishning amaliy yo‘nalishlarini asoslash. Tadqiqotda dinamik va qiyosiy tahlil, rasmiy hujjatlarni o‘rganish hamda iqtisodiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Turistik kelish safarlari, yuridik shaxslardagi bandlik va yashash hamda ovqatlanish xizmatlari hajmi o‘zaro bog‘liq bo‘lsa-da, mazmunan turli indikatorlardir; shu sababli ularni bitta ko‘rsatkich sifatida talqin qilish mumkin emas [1–5].

Turizm va bandlik ko‘rsatkichlarining dinamikasi

Milliy statistika qo‘mitasining SIAT ma’lumotlariga ko‘ra, turizm tarmoqlaridagi yuridik shaxslarda ishlovchilar soni 2019-yilda 231 431 kishini tashkil etgan. 2020-yilda pandemiya sharoitida bu ko‘rsatkich 190 814 kishigacha, ya’ni qariyb 17,6 foizga kamaygan. Keyingi yillarda tiklanish kuzatilib, 2024-yilda bandlik 249 764 kishiga yetgan. Bu 2019-yilga nisbatan qariyb 7,9 foiz ko‘p. Mazkur indikator yuridik shaxslardagi bandlikni qamrab oladi va turizm bilan bog‘liq barcha norasmiy yoki yakka tartibdagi bandlikni to‘liq ifodalamaydi. SIATdagi ushbu qator bo‘yicha eng so‘nggi yillik ma’lumot 2024-yilga tegishli; shu bois 2025-yil uchun tasdiqlanmagan bandlik raqamini keltirish maqsadga muvofiq emas [2].

Xorijiy fuqarolarning O‘zbekistonga turistik maqsadlarda kelish safarlari 2020-yildagi 1 504,1 mingdan 2025-yilda 11 679,6 mingga yetgan. 2025-yilgi ko‘rsatkich 2024-yilga nisbatan qariyb 46,8 foiz yuqori [4]. Ushbu indikatorni noyob turistlar soni bilan aynan tenglashtirmaslik lozim, chunki u turistik maqsaddagi kelish safarlari sonini ifodalaydi. Ichki turizm iste’moli 2019-yildagi 50 445,8 mlrd so‘mdan 2020-yilda 9 323,6 mlrd so‘mga tushgan, 2024-yilda esa 76 554,1 mlrd so‘mga yetgan [1]. Mazkur summalar joriy narxlarda ifodalangani sababli o‘zgarishlar xizmatlar qiymatidan tashqari narxlar dinamikasini ham aks ettiradi.

1-jadval.

Turizmning tanlangan ko‘rsatkichlari, 2019–2025-yillar

Yil	Bandli, kishi	Turistik kelishlar, mingta	Ichki turizm iste’moli, mlrd so‘m	Yashash va ovqatlanish xizmatlari, mlrd so‘m
2019	231 431	6 748,5	50 445,8	—
2020	190 814	1 504,1	9 323,6	52 349,7
2021	208 053	1 881,3	17 313,3	71 806,7
2022	214 613	5 232,8	33 092,0	107 599,9
2023	215 679	6 626,3	40 534,3	145 840,0
2024	249 764	7 957,2	76 554,1	183 946,5
2025	—	11 679,6	—	226 955,8*

Manba: Milliy statistika qo‘mitasining SIAT ma’lumotlar bazasi [1–5]. *2025-yil bo‘yicha yashash va ovqatlanish xizmatlari hajmi dastlabki ma’lumotdir. “—” — tegishli yil uchun jadvalga kiritilgan ochiq qatorda ma’lumot mavjud emas. Ichki turizm iste’moli hamda yashash va ovqatlanish xizmatlari hajmi joriy narxlarda ifodalangan.

Bandlikning tarmoqlar bo‘yicha tarkibi

2024-yilda turizm tarmoqlaridagi bandlik tarkibida umumiy ovqatlanish xizmatlari (93 721 kishi) va tashrif buyuruvchilarni joylashtirish xizmatlari (69 016 kishi) eng yirik yo‘nalishlar bo‘lgan. Quruqlikdagi yo‘lovchi transportida 30 645 kishi, madaniyat xizmatlarida 17 845 kishi, sport va dam olish xizmatlarida 18 687 kishi, turizm agentliklari va bronlash xizmatlarida esa 9 931 kishi band bo‘lgan. Temir yo‘l yo‘lovchi transporti (4 918 kishi), havo yo‘li yo‘lovchi transporti (3 563 kishi) va transport vositalarini ijaraga berish xizmatlaridagi (1 438 kishi) bandlik ham hisobga olinganda, ko‘rsatilgan faoliyat turlari bo‘yicha jami 249 764 kishi qayd etiladi [3].

2023–2024-yillarda turizm agentliklari va bronlash xizmatlaridagi bandlikning o‘sishi kuzatilgan [3]. Biroq ushbu o‘zgarishni faqat raqamlashtirish bilan izohlash uchun yetarli dalil yo‘q: talab, korxonalar soni, hisobga olish qamrovi va xizmat turlari tarkibidagi o‘zgarishlar ham alohida o‘rganilishi lozim.

Hududiy loyihalar va davlat maqsadlari

Turizm klasterlari va infratuzilma loyihalari hududlarda bandlikni kengaytirishning amaliy vositalaridan biridir. Prezidentning rasmiy veb-saytida berilgan ma’lumotga ko‘ra, Qashqadaryodagi Miraki xalqaro turizm markazida 240 gektar maydonda umumiy qiymati 400 mln AQSh dollariga teng 117 ta loyiha amalga oshirilmoqda. Ushbu loyihalar natijasida 1 700 ta doimiy ish o‘rni yaratilishi

kutilgan [7]. Bunday loyihalarni baholashda faqat qurilish bosqichidagi bandlik emas, balki obyektlar ishga tushgandan keyingi doimiy ish o‘rinlari, mahalliy xaridlar va kichik biznes uchun yaratiladigan imkoniyatlar ham hisobga olinishi zarur.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 30-apreldagi PQ-161-son qarorida 2026–2027-yillarda turizm va unga yondosh sohalarda 24 mingta yangi ish o‘rni yaratish hamda 16 mingta ish o‘rnini “soyadan chiqarish” orqali jami 40 mingta ish o‘rnini tashkil etish vazifasi belgilangan. Qarorda, shuningdek, 31 ta turizm obyektining faoliyatini tashkil etish va rivojlantirish, 34 ta obyekt uchun master-rejalar ishlab chiqish, joylashtirish vositalari sonini 8 250 taga, jumladan mehmonxonalar sonini 1 380 taga yetkazish nazarda tutilgan. Turizm salohiyati yuqori mahallalar infratuzilmasini yaxshilash uchun 2026-yilda respublika budjetidan 450 mlrd so‘m qo‘shimcha mablag‘ ajratilishi ham belgilangan [6]. Muhim jihat shundaki, 40 mingta ish o‘rnining barchasi yangi bandlik hisoblanmaydi: 16 mingi mavjud bandlikni rasmiylashtirishga taalluqlidir.

Turizm qo‘mitasining 2026-yil yanvaridagi xabarida 2030-yilgacha xorijiy turistlar sonini 20 mln nafarga yetkazish, turizmning yalpi ichki mahsulotdagi ulushini 7 foizga oshirish va xizmatlar eksportini yiliga 6 mlrd AQSh dollaridan yuqori darajaga olib chiqish maqsadlari qayd etilgan [8]. Ushbu ko‘rsatkichlar turizmni rivojlantirishga oid strategik mo‘ljallar bo‘lib, o‘z-o‘zidan bandlikning aniq prognozi hisoblanmaydi.

Bandlikni oshirish bo‘yicha iqtisodiy mexanizmlar

Birinchidan, turizm klasterlarida mehmonxonalar, transport korxonalari, turoperatorlar, savdo va servis subyektlari o‘rtasidagi kooperatsiyani kuchaytirish lozim. Bu turistlar xarajatlarining mahalliy iqtisodiyotda qolishi va kichik biznes buyurtmalarining kengayishiga yordam beradi.

Ikkinchidan, kichik biznes va oilaviy mehmon uylari xodimlarini xizmat sifati, sanitariya talablari, raqamli bronlash, xorijiy tillar va mijozlar bilan muloqot qilish bo‘yicha o‘qitish zarur. Kasbiy tayyorgarlik xizmatlar sifatini yaxshilash bilan birga xodimlarning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini oshiradi.

Uchinchidan, mavsumiy bandlikni kamaytirish uchun har bir hududning resurslari va madaniy xususiyatlariga mos madaniy, gastronomik, ekoturizm va sog‘lomlashtirish mahsulotlarini rivojlantirish mumkin. Turistik taklifni yil davomida diversifikatsiya qilish ish o‘rinlarining mavsumdan tashqari davrda ham saqlanishiga ko‘maklashadi.

To‘rtinchidan, dasturlar samaradorligini baholashda yaratilgan ish o‘rinlari soni bilan cheklanmasdan, doimiy va mavsumiy bandlik, rasmiylashtirilgan ish o‘rinlari, ayollar va yoshlar bandligi, mahalliy xaridlar hamda ish o‘rinlarining saqlanib qolish muddati bo‘yicha muntazam monitoring joriy etilishi kerak.

Xulosa

Tahlil natijalari O‘zbekistonda turistik maqsaddagi kelish safarlari soni 2020-yildagi keskin pasayishdan so‘ng tiklanganini va 2025-yilda 11,68 mln safarga yetganini ko‘rsatadi. Turizm tarmoqlaridagi yuridik shaxslarda bandlik esa 2019–2024-yillarda 7,9 foizga oshgan. Biroq ikki ko‘rsatkichning o‘zgarishi bir-biriga teng emas: turistik safarlar hajmi mehnat talabiga ta’sir qilishi mumkin, ammo

bandlikka aylanishi xizmatlar tarkibi, mehnat unumdorligi, mavsumiylik va mahalliy korxonalarning imkoniyatlariga bog‘liq. SIATda bandlik bo‘yicha 2025-yilning yillik qiymati berilmaganligi sababli bu yil uchun rasmiy bandlik raqamini ko‘rsatish asosli emas.

Barqaror bandlikni ta’minlash uchun infratuzilma va turizm klasterlarini rivojlantirish mahalliy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash, kasbiy tayyorgarlik, turistik mahsulotlarni diversifikatsiya qilish hamda natijalarni muntazam monitoring qilish bilan birga olib borilishi lozim. Mazkur choralar turistik talabni hududlarda barqaror daromad va uzoq muddatli ish o‘rinlariga aylantirish imkoniyatini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Mamlakat ichidagi turizm iste’moli — jami. SIAT, kod 1.01.06.0007. https://siat.stat.uz/data/3318/?lang=uz (murojaat sanasi: 14.10.2026).

2. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Turizm tarmoqlaridagi bandlik (yuridik shaxslardagi ishlovchilar soni) — jami. SIAT, kod 1.01.06.0021. https://siat.stat.uz/data/3332/?lang=uz (murojaat sanasi: 14.10.2026).

3. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Turizm tarmoqlaridagi bandlik — faoliyat turlari bo‘yicha. SIAT, kod 1.01.06.0022. https://siat.stat.uz/data/3333/?lang=uz (murojaat sanasi: 14.10.2026).

4. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Xorijiy fuqarolarning O‘zbekistonga turistik maqsadlarda kelish safarlari soni. SIAT, kod 2.04.11.0001. https://siat.stat.uz/data/1038/?lang=uz (murojaat sanasi: 14.10.2026).

5. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Yashash va ovqatlanish bo‘yicha xizmatlar hajmi (yillik, tuman va shaharlar kesimida). SIAT, kod 1.05.01.0133. https://siat.stat.uz/data/4462/?lang=uz (murojaat sanasi: 14.10.2026).

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 30-apreldagi PQ-161-son qarori. Hududlarda turizm infratuzilmasini jadal rivojlantirish va sohada loyiha boshqaruvi tizimini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida. https://lex.uz/uz/acts/-8167886 (murojaat sanasi: 14.10.2026).

7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy veb-sayti. “Miraki” xalqaro turizm markazi mehmonlarni chorlaydi. 19.06.2025. https://president.uz/oz/lists/view/8244 (murojaat sanasi: 14.10.2026).

8. O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi. Xorijiy turistlar sonini 2030-yilgacha 20 million nafarga yetkazish — ustuvor vazifa. 16.01.2026. https://gov.uz/oz/uzbektourism/news/view/120827 (murojaat sanasi: 14.10.2026).